

4. Петрова І. Л. Інноваційна активність підприємства як фактор його конкурентоспроможності та економічної безпеки / Петрова І. Л., Вінтсі Дж. // Вчені записки Університету «КРОК». – 2017. – №47.

5. Тимошенко О. В. Конкурентоспроможність національної економіки: теоретико-методологічні аспекти / О. В. Тимошенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2009. – С. 4-9.

6. Побережець О. В. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації / О. В. Побережець, А. В. Макаревич // Ефективна економіка. – 2017. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua/

7. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www3.weforum.org>

8. Agency of European Innovations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aei.org.ua/>

9. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут промислової власності» за 2016 рік. – К., 2017. – 48 с.

10. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут промислової власності» за 2017 рік. – К., 2018. – 58 с.

11. The World Intellectual Property Organization (WIPO) is the global forum for intellectual property services, policy, information and cooperation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int>

12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

13. Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури». Постанова Кабінету Міністрів України № 447 від 14.05.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-p

14. Лойко В. В. Інвестиційно-інноваційна складова економічної безпеки національної економіки / В. В. Лойко, О. М. Мулик // Інвестиційно-інноваційні аспекти економічної безпеки на різних ієрархічних рівнях національної економіки: монографія / за ред. д.е.н. Лойко В. В. – Київ: КНУТД, 2015. – С. 5-25.

15. Izmaylov Y. Problems and prospects of international technology transfer between EU countries and Ukraine in the framework of implementation of the pan-European development strategy / Izmaylov Y., Slyusarenko K., Sheludiakova N. // Periodyk naukowy akademii Polonijnej – 2017. – 25 nr 6. – P. 53-65.

УДК 338.4:351.864]-048.78(477)(045)

І.І. Оцабрик

головний спеціаліст відділу оперативного та бюджетного планування управління контролю Департаменту державних закупівель та постачання матеріальних ресурсів Міністерства оборони України, аспірант,

Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Реформування оборонно-промислового комплексу України: ключові проблеми

Визначено ключові проблеми реформування оборонно-промислового комплексу України. Проаналізовано світовий рейтинг виробників озброєння на 2017 рік аналітич-

ного видання *Defense News*. Досліджено результати діяльності державного концерну «Укроборонпром» протягом 2014–2016 рр. Вивчено особливості та відмінності від інших галузей та винесено пропозиції щодо плану та наслідків його реформування.

Ключові слова: реформування, оборонно-промисловий комплекс, державне оборонне замовлення, озброєння та військова техніка, система електронних закупівель, імпорт, експорт, модернізація.

И.И. Оцабрык

главный специалист отдела оперативного и бюджетного планирования управления контролинга Департамента государственных закупок и обеспечения материальными ресурсами Министерства обороны Украины, аспирант, Львовский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Реформирование военно-промышленного комплекса Украины: ключевые проблемы

Обозначены ключевые проблемы реформирования военно-промышленного комплекса Украины. Сделан анализ мирового рейтинга производителей вооружения на 2017 год аналитического издания *Defense News*. Исследованы результаты деятельности государственного концерна «Укроборонпром» за 2014–2016 годы. Изучены особенности и отличия от других отраслей и вынесены предложения относительно планов и результатов его реформирования.

Ключевые слова: реформирование, военно-промышленный комплекс, государственный военный заказ, вооружение и военная техника, импорт, экспорт, модернізація.

I.I. Otsabryk

Chief Specialist, Operational and Budget Planning Department Controlling Department of the Department of Public Procurement and Supply of Material Resources of the Ministry of Defense of Ukraine PhD Student Lviv Regional Institute of Public Administration National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (Lviv-Bryukhovychi)

Reforming of the Ukrainian defense and industrial complex: key problems

The key problems of reforming the defense industry of Ukraine are determined. World ranking of arms manufacturers in 2017 of analytical publishing *Defense News* is analyzed. The results of activity of The State Trust “UkrOboronProm” during 2014-2016 are investigated. The features and differences from other sectors were studied and proposals for the plan of its reforming and their consequences were made.

Key words: reforming, defense and industrial complex, state defense order, weaponry and military equipment, e-procurement, import, export, modernization.

Постановка проблеми

Три головні помилки, що зумовили негативний результат усіх спроб реформування вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК) за роки незалежності України:

- українські оборонні підприємства, як колишня складова військово-промислового комплексу СРСР, незважаючи на істотну зміну номенклатури продукції, що випускається, пов'язану з відмовою від стратегічних видів озброєння, нібито продовжують мати значний науково-технічний та виробничий потенціал, який без особливих зусиль і витрат може бути реалізований в інших сферах оборонно-промислової діяльності;

- дослідницький і виробничий цикли в ОПК за своєю природою і організацією нібито аналогічні відповідним циклам у будь-якій іншій сфері або галузі промисловості та нічим від них не відрізняються, отже оборонна промисловість в ринкових умовах може будуватися за тими самими принципами і управляється тими самими методами, що і будь-яка інша промисловість;

- кожне оборонне підприємство нібито здатне самостійно розв'язати проблему адаптації до ринкових умов господарювання без ринкової модернізації усієї оборонної промисловості.

На практиці ці помилкові уявлення породили дві крайнощі у справі реформування ОПК України:

- відверте копіювання військово-промислового комплексу СРСР;
- гіпертрофоване перебільшення регуляторних можливостей ринкової економіки в оборонно-промисловій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У вересні 2013 року у структурі ДК «Укроборонпром» створено п'ять дивізіонів:

- авіабудування та авіаремонту;
- високоточних озброєнь та боєприпасів;
- виробництва бронетанкової, автомобільної, інженерної та спеціальної техніки;
- суднобудування та морської техніки;
- радіолокації, радіозв'язку та систем протиповітряної оборони.

В окрему групу Концерну зведено підприємства, уповноважені на здійснення зовнішньоекономічної діяльності у сфері експорту та імпорту товарів військового призначення та товарів, що містять державну таємницю. Ці підприємства виконують функцію реалізації на зовнішніх ринках продукції підприємств ОПК, включаючи її подальше обслуговування, а також надання послуг з ремонту та модернізації озброєння та військової техніки [2].

За підсумками 2014–2016 рр. ДК «Укроборонпром» виконав державне оборонне замовлення на 100%. Прибуток Концерну у 2015 році становив 21,6 млрд грн, а у 2016 р. – 28,3 млрд грн [6].

ДК «Укроборонпром» першим серед промислових гігантів держави запровадив систему електронних закупівель «IT Enterprise». Її офіційний старт відбувся ще в жовтні 2014 року. За підсумками 2015 року заощаджено 304,8 млн грн, а в 2016 р. – 476,6 млн грн [3].

За 2013–2014 рр. Концерн передав військовим 8 220 одиниць нового і модернізованого та понад 4 700 одиниць відремонтованого озброєння і техніки. За 2016 рік ДК «Укроборонпром» передав силовим відомствам України 6 986 одиниць військової техніки, з яких 1 389 – відремонтовані [4].

На сьогодні ДК «Укроборонпром» реалізовує стратегію реформування та

розвитку ОПК України на період до 2020 року, яка започаткована ще 5 лютого 2015 року та передбачає чіткі послідовні кроки: корпоратизацію, аудит, кластеризацію, комплексні дії із захисту технологій і запуск Головної агенції передових досліджень і розробок (ГАРДА). Робота ведеться одночасно в юридичній, технологічній та виробничій площинах, що дасть змогу інтегрувати ОПК України у світову спільноту, забезпечивши його надійну та високотехнологічну роботу.

У щорічному світовому рейтингу виробників озброєння на 2017 рік аналітичного видання Defense News Концерн посів 62 місце. Західні аналітики відзначили високі темпи нарощування виробництва сучасної військової техніки. У 2016 році ДК «Укроборонпром» посів 68 місце, тоді як у 2015-у посідав 92 місце.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Однією з визначальних особливостей ОПК є наступна важлива обставина: переважаюча частина доданої вартості, що виробляється ним, створюється не за рахунок виробничих чинників, а за рахунок інтелекту. Саме інновації і пов'язана з ними діяльність стали головною рушійною силою і джерелом високих темпів розвитку ОПК.

Водночас відмінною рисою інноваційної діяльності є підвищені ризики. Для мінімізації цих ризиків в умовах ресурсної та тимчасової обмеженості застосовується програмно-цільове планування. При «змішуванні» поточної господарської та інноваційної діяльності під керівництвом одного суб'єкта управління рівно-сильне перенесенню ризиків з інноваційної на господарську діяльність, що великою мірою вірогідності загрожує втратою рівноважного стану усією виробничою системою [7].

Таким чином, в оборонно-промисловій сфері максимальний науково-технічний і економічний ефект досягається в тому випадку, коли кожен об'єкт управління знаходиться одночасно під дією:

- органу галузевого управління, що здійснює поточне керівництво господарською діяльністю підприємства і чинить безпосередній вплив на формування його економічної, фінансової, технічної, енергетичної, соціальної, кадрової політики;
- органів управління конкретними проектами, в реалізації яких бере участь цей суб'єкт господарювання, в частині здійснення науково-дослідних, науково-конструкторських, дослідно-технологічних робіт, підготовки виробництва конкретних виробів, їх серійного випуску в певній кількості і в певний період часу, недопущення можливих фінансових розривів шляхом своєчасного кредитування тощо [1].

Формулювання цілей статті

Чинне законодавче регулювання відносин у сфері національної безпеки має серйозні недоліки. Зокрема, Законом України «Про основи національної безпеки України» недостатньо чітко визначена сфера національної безпеки: «як загрози національній безпеці закріплені різні негативні чинники розвитку суспільства та держави, попри те, що їхнє подолання не може бути забезпечене діяльністю органів сектора безпеки. Також закріплення на законодавчому рівні переліку загроз національній безпеці України та заходів реагування на них не відповідає практикам держав – членів Європейського Союзу та НАТО, ускладнює визначення пріоритетів державної політики у сфері національної безпеки та вчасну реакцію на зміни безпекової ситуації». Також у чинному законі відсутні чіткі розмежування повноважень державних органів, насамперед органів сектора безпеки, що ускладнює міжвідомчу координацію, зокрема за умов тривалої агресії проти України, яка частково здійснюється в «гібридних» проявах.

По-перше, існуюча практика формування основних аспектів політики ОПК виключно в надрах виконавчої гілки є глибоко помилковою. Події останнього часу доводять, що такого роду проблеми все ж таки відносяться до компетенції Президента України як гаранта суверенітету і територіальної цінності країни.

Подібна постановка питання вимагає абсолютного інших акцентів у здійсненні політики ОПК, формуванні та виконанні державного оборонного замовлення, організації військово-технічної співпраці та експортно-імпоротної діяльності. Мова йде про зміни в існуючій ідеології побудови системи безпеки держави в цілому та її сектора оборони і безпеки зокрема. Це створює необхідність:

- внесення нових законодавчих ініціатив від гаранта Конституції і лояльного ставлення з боку законодавчої гілки влади;
- формулювання Президентом України конкретних завдань з технічного переозброєння української армії з урахуванням ресурсних та тимчасових обмежень;
- найрішучих дій Кабінету Міністрів України з реалізації вказаних завдань.

По-друге, наступним кроком повинні стати структурні перетворення ОПК України.

Аналіз основних принципів функціонування оборонної промисловості в провідних світових державах показує, що реалізувати існуючі системні особливості та закономірності діяльності ОПК в адміністративній системі координат в той час, коли в суспільстві панують ринкові економічні відносини, не вдасться. Такі спроби за роки незалежності України лише звели зміст керівництва оборонною промисловістю до рівня управління загальногромадськими галузями. Єдина можливість врегулювання цих протиріч існує в переході до управлінських принципів, побудованих на акціонерних залежностях. Це спричинить:

- істотні зміни механізмів управління державною власністю;
- значний перерозподіл управлінських функцій між складовими елементами ОПК;
- відкриття широких можливостей агрегування підприємств в інтегральні науково-виробничі структури різного типу, у тому числі за участю банківського капіталу.

По-третє, завершальним етапом реформування ОПК України має стати трансформація самих оборонних підприємств щодо переходу на сучасні принципи організації господарської діяльності, з яких, у першу чергу, слід визначити:

- всіляке посилення її інноваційної складової;
- приведення до оптимального стану експериментальної та виробничої бази оборонних підприємств, їхня реорганізація та реструктуризація;
- впровадження прогресивних методів організації дослідницького і виробничого процесу на основі корпоратизації оборонних підприємств і переходу до системи господарювання, що заснована на акціонерній формі власності.

Виклад основного матеріалу дослідження

24 травня 2017 року Кабінет міністрів України затвердив Державну цільову програму реформування та розвитку ОПК України на середньострокову перспективу. Це визначальний крок для української оборонної промисловості, адже вона отримала комплексний план проведення системної реформи на найближчі п'ять років [8].

Імплементация положень Програми торкнеться всіх складових процесу управління ОПК – від інституційного та нормативно-правового забезпечення до розвитку міжнародного співробітництва та експортного потенціалу.

У межах Програми передбачається реалізувати заходи, спрямовані на забезпечення фінансового оздоровлення підприємств, інтеграцію науки та виробництва, спрощення процедур моніторингу та аналізу завдяки автоматизації управ-

лінських процесів. Крім того, Програма містить заходи зі створення та оновлення виробничих потужностей підприємств ОПК за галузевим принципом, що створює можливості впроваджувати державні галузеві програми, такі як Державна цільова програма створення та освоєння виробництва боєприпасів та продуктів спеціальної хімії, прийнята урядом у березні 2017 року [9].

Програма знаходиться під грифом «таємно», тому ознайомитися з її текстом не можна. Проте підготовлено план Інституційних заходів Державної програми реформування та розвитку ОПК на 2017 рік, що не має грифа обмеженого доступу [5].

Висновки

Поглиблений техніко-економічний аналіз господарської діяльності оборонних підприємств, ретельне вивчення організації дослідницького та виробничого процесів в оборонно-промисловій сфері призводить до важливого висновку про наявність в неї відмітних функціональних особливостей, які є невід'ємною частиною образу життєдіяльності ОПК, його культури господарювання на всіх ієрархічних рівнях.

До таких особливостей слід віднести:

1. Технологічні особливості:

- інноваційний характер розробки нових зразків озброєння та військової техніки;
- застосування унікальних наукомістких видів технології та матеріалів, невідомих у цивільній промисловості;
- широке використання вузькоспеціалізованого устаткування;
- наявність вузькоспеціалізованого та висококваліфікованого науково-технічного персоналу;
- висока частка ручної, але дуже складної роботи;
- перевага одиничного та дрібносерійного виробництва;
- тривала стадія та висока вартість підготовки виробництва;
- висока питома вага у трудомісткості виготовлення продукції випробувань, перевірочних та контрольних операцій;

2. Управлінські особливості:

- висока питома вага управлінського персоналу в структурі трудових ресурсів;
- підвищена міра ризиків, властива інноваційній діяльності, небезпека її змішування з іншими видами діяльності і перенесення на них ризиків:
- посилені системи контролю продукції;
- специфічні методи збуту продукції усередині країни і за її межами;
- специфічний характер управління маркетингом;

3. Фінансово-економічні особливості:

- великі розміри первинних інвестицій, необхідних для початку діяльності в оборонно-промисловій сфері;
- подовження термінів окупності інвестицій у порівнянні з іншими галузями промисловості, які в основному орієнтовані на задоволення еластичних проектів ринку, тобто на проекти, які швидко окупаються;
- значна частка доданої вартості, що створюється не за допомогою виробничих чинників, а за рахунок інноваційної діяльності;
- велика питома вага постійних витрат у загальній собівартості продукції, що випускається;
- повсюдна практика поетапних платежів при виконанні замовлення;
- нетрадиційні форми кредитування, які є наслідком специфічного відношення вартості виконаного замовлення і величиною активів підприємства-виконавця з точки зору застосування заставного права;

- специфічні методи оподаткування, визначувані тривалістю дослідницького та виробничого циклу;
- значна різниця між внутрішніми та експортними цінами на один і той же виріб;
- особливі резерви фінансових коштів, необхідні для участі в конкурентних торгах, залучення посередників на зовнішньому ринку.

Таким чином, відмінність ОПК від інших галузей якраз і полягає в тому, що навіть у межах одного виробничого циклу всі ці особливості проявляються одночасно і комплексно. Це наділяє оборонну промисловість низкою специфічних якостей, що дає можливість розглядати її в ролі найважливішого і відносно самостійного суб'єкта в макроекономічній системі держави, який потребує застосування індивідуальних властивих організаційних форм і методів управління.

Література

1. Аникин А. В. История финансовых потрясений. Российский кризис в свете мирового опыта / А. В. Аникин. – М., 2002. – 448 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3. / Редкол.: С.В. Мочерний // К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 952-963 с.
3. Медведєв Ю. Б. Фінансове забезпечення Збройних сил // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 132-135.
4. Нова парадигма влади: Знання. Багатство. Сила / К. : Видавничий центр «Наукова думка», 2008. – 55-99 с.
5. Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.defence-ua.com>
6. Офіційний сайт ДК «Укроборонпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroboronprom.com.ua>
7. Результати діяльності концерну «Укроборонпром»: 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroboronprom.com.ua>
8. Результати діяльності концерну «Укроборонпром»: 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukroboronprom.com.ua>
9. Інституційні заходи Державної програми реформування та розвитку ОПК на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id
10. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 2180-VIII від 07.11.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

УДК 330.341

І.Ф. Радіонова

*доктор економічних наук, професор,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

О.К. Мазуренко

*кандидат економічних наук, доцент
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Статистична верифікація оцінювання стабільності публічного сектора національної економіки

Стаття присвячена вирішенню важливої наукової проблеми державного регулю-